

SZEMLE

A magyar helyesírás szabályai

Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 611 lap

1. Bevezetés. 2015 szeptemberében jelent meg a magyar helyesírási szabályzat 12. kiadása. A 11. szabályzatkiadást szerkesztő FÁBIÁN PÁL így vélekedett a szabályozás jövőjéről az egyik sokat idézett cikkében: „minden helyesírási szabályzat menthetetlenül elavul egyszer, mert egy bizonyos idő múltán már más igényeket támaszt a társadalom a szabályzattal szemben, mint korábban tette; s mert megváltozik a kibocsátásakor még híven tükrözött nyelv is. [...] az 1984-es szabályzat »szavatossági ideje« 2010 körül jár le... Ha eljön az ideje a 12. kiadás kidolgozásának, én a mából a jövőbe nézve csak csiszolásra látok lehetőséget, reformra nem” (FÁBIÁN 1998: 17; idézi: ANTALNÉ SZABÓ 2009: 130, KESZLER 2015: 254, TÓTH 2016). Habár az általa megjelölt időponthoz képest öt évvel később, de megjelent a 12. kiadás, és valóban nem reform, hanem a 11. kiadás csiszolása lett. Alapelveiben nem változott az új szabályzat. De mégis milyen újdonságokat hozott? Az új szabályzat megismeréséhez először röviden áttekintjük a helyesírási szabályozás történetét, majd a 12. kiadás változtatásait mutatjuk be ezúttal a többi ismertetéstől (KESZLER 2015; FERCSIK 2015; TÓTH 2016) eltérően nem a módosítások jellege alapján, hanem főbb tematikus blokkokonként. A szabályzat elkészülésének folyamatát az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Bizottságának az elnöke, KESZLER BORBÁLA foglalta össze a Magyar Nyelvőr folyóiratban megjelent tanulmányában (2015: 255–258).

2. A szabályozás múltja. Az 1832 és 1884 között megjelent szabályzatok áttekintése. Az 1832-es, 32 oldalas Magyar helyesírás és szóragsztás főbb szabályai című, összesen 14 paragrafust felölelő munka volt az első magyar helyesírási szabályzat, amelyet a Magyar Tudós Társaság tett közzé.

Az első szabályzatnál jóval terjedelmesebb és részletesebb utasításokat ad A magyar helyesírás elvei és szabályai (1877). A két évvel későbbi, 1879-es Magyar helyesírás elvei és szabályai – újabban átvizsgálva című szabályzat egyik újszerűsége, hogy szaknyelvi szavak is bekerültek a szabályozásba: nagybetűvel kellett írni 1879-től például a latinul használt állat- és növényneveket, a csillagászati egységek, az égitestek és jegyek nevét, a különféle geológiai képleteket, a vegytani elemek nevét. Az 1884-es kiadás szinte változatlan: a korábbi sajtóhibát korrigálták csupán, a kimaradt 5. pontot pótolták, helyreállították a sorszámozást.

Mindössze 11 paragrafusba sűrítette a helyesírási bizottság 1900-as javaslatában a tudnivalókat. Újszerű, hogy a szabályalkotók „külön elbánásban” részesítik a családneveket. A „sok elavult betűt” (*Eötvös*, *Soos*) és a hagyomány elvét a következőképpen magyarázzák: egyesek ragaszkodnak a nevük írásmódjához, „a családon kívül állók is alávetik magukat e kényelmetlenségnek, nem annyira a kegyelet iránti tiszteletből, inkább hogy a zavarokat elkerüljék”. Ám nem engedélyezik az eltérő írásmódot keresztnévben (*Edith* helyett *Edit*, *Lydia* helyett *Lidia* az elfogadható variáns) és helynevekben (nem *Szathmár*, hanem *Szatmár*, illetve nem *Kolosvár*, hanem *Kolozsvár*). Az idegen eredetű tulajdonnevek írását is rendezi az 1900-as 7. paragrafus: a latin betűs idegen nyelvek tulajdonneveit változat-

lanul, a nem latin betűsekét pedig kiejtés szerint kell írni. A nagy kezdőbetűzés eseteit felsoroló 10. § csupán példatárának írásmódjában tér el a korábbiaktól (például: 1877: *Maros-Vásárhely, Buda-Pest*; 1900: *Marosvásárhely, Budapest*). Sajátos, hogy a köznévből alakult utcanéveket, városrésznéveket kis kezdőbetűvel kezdené, a következőképpen: *király-utca, váci-körút*; de a személynévből alakult közigazgatási neveknél meghagyná a nagybetűt: *Andrássy-út, Baross-utca*. Az 1901-es javaslat ebben az egy pontban tér el az egy évvel korábbtól: megőrzi az 1900 előtti nagybetűs utcanéveket (*Király-utca, Váci-körút, Baross-utca*), de a városrésznéveket következetesen kisbetűvel kezdi (*viziváros, belváros*). Az e szabályokat is tartalmazó javaslat lett az 1901-ben elfogadott, A magyar helyesírás szabályai címmel megjelent szabálygyűjtemény alapja.

Már 1915-ben elkészült az 1922-es kiadás előzetes változata (a jelenleg használatos szabályzat első kiadása 1922-ben jelent meg; a kiadások számozásáról lásd: PÁSZTOR 2000: 140). Tipográfiai újítást jelentett, hogy a korábbi paragrafusos felosztás mellett szabálypontokra is bontották a tudnivalókat. Egymást viszonylag rövid időszakoként követte a következő, hol 277, hol 278 szabálypontot magában foglaló hat kiadás (3. kiadás: 1927; 4.: 1931; 5.: 1936; 6.: 1937; javított és bővített 7. kiadás: 1938; javított és bővített 8. kiadás: 1940).

A helyesírási kérdések tárgyalási módja és példatára jelentős mértékben átalakult azonban az átdolgozott, bővített 9. kiadásban (1950). Az eddig megszokott paragrafusokra tagolást 236 szabálypont váltotta fel, a tulajdonnevek kétszeres említését megszüntették: a 89–107. szabálypontok a kis és nagy kezdőbetűkkel foglalkoznak. A legnagyobb alkategória ekkor a tulajdonnevéké lett. Nagy kezdőbetűvel kell írni a 9. kiadás szerint a mondatkezdő szavakat, az első mondatot egy szövegben, a vesszorokat, az idézeteket, valamint a tulajdonneveket. A család- és keresztnévekre vonatkozó szabályok nem változtak, viszont idekerült a *dr.* előtag írásmódja. A példatár miatt is érdekes lehet a tulajdonneveket áttekinteni: önálló csoportot alkotnak a mitológia, a vallás „szereplői” és a megszemélyesített fogalmak (*Jupiter, Isten, Mindenható, Szerelem*), a személynevek állandó jelzői (*Könyves Kálmán, Nagy Péter*), az állatok egyedi nevei (*Bodri, Cirmos*), a földrajzi tulajdonnevek (*Magyarország, Alföld, Sztálin-út, Marx-tér*). Új példák tartoznak az intézmények, intézetek, társulatok, hivatalok, szállók, vendéglők nevéhez (*Országos Tervhivatal, Szabadság Szálló*), a hírlapok, folyóiratok (*Szabad Nép, Társadalmi Szemle, Élet és Tudomány*) és a könyvek, költői művek, értékezések, cikkek címéhez. Nem változott viszont a latin állat- és növénynevek, valamint a különféle (csillagászati, vegytani, közettani) szakszavak nagybetűs kezdése. Bár tulajdonnévi szabályba foglalják, mégsem illik a tulajdonnevek közé a megszólításokban szereplő, tiszteletet kifejező nagybetű (*Kedves Elvtársak!*).

Négy évvel később már készen állt az újabb helyesírási szabályozás: az igen terjedelmesre, 438 szabálypontra és a korábbi kétszeresére, 80 oldalra bővített 10. kiadás. Míg az 1950-es kiadással kapcsolatban az a hatvanöt évvel későbbi olvasó érzése, hogy a szerkezeti rendszert valójában nem, csupán a tördelést és a példagyűjteményt alakították át, addig az 1954-es kiadvány valóban hozott újdonságokat, elsősorban a korábbinál részletesebb szabályozással. Keszler Borbála a Magyar Nyelvőrben megjelent ismertetőjében két fontosabb, rendszert is érintő változást emel ki a 10. kiadás kapcsán: „a kétjegyű mássalhangzókat egyszerűsítve kell kettőzni a tulajdonnevek végén is” (KESZLER 2015: 253) – így lett az *Arannyal* forma helyett az *Arannyal* a helyes. Emellett pedig a szabályzat alkotói kiterjesztették a kétjegyű mássalhangzók kettőzésének szabályát a *dzs* és *dzs* kettőzésére is. Ez a szabályzat a tudományos műszavak írásával kapcsolatban meg-

engedő: a terminus technicusokat a szaknyelvi helyesírás hatáskörébe utalja, ezeket az adott tudomány gyakorlata szerint kell írni. Ekkor került a szabályzatba többek között a hagyomány elvének explicit kifejtése, a kettős nevek kötőjelezése, az asszonynevek írása, a *dr., id., özv., iff.* előtagok írása, valamint a tulajdonnév-toldalékolás szabályegysítése. A 10. kiadás bontotta fel a földrajzi neveket további – országok, országrészek, tájegységek, vármegyék, közigazgatási egységek (például: *derecskei járás, voronyezsi terület*), magyar helységnevek, városrészek – alkategóriákra.

Az 1984-es A magyar helyesírás szabályai révén lett a *dz* két- és a *dzs* háromjegyű betű a magyar ábécé teljes jogú tagja, ekkor jött létre rendszerszerűen a három mozgószabály, az anyagnévi szabály (AkH.¹¹ 115), a tőszámnévi jelzős *-i, -ú, -ű, -jú, -jű, -s, -nyi* képzős utótagú kapcsolatok szabálya (AkH.¹¹ 119), illetve az *-ó, -ő* képzős igenévi jelzős alakulatok szabálya (AkH.¹¹ 112) is (KESZLER 2015: 254). Az 1984-es szabályozás idején és azt követően számos szaknyelvi helyesírási szabályzat is létrejött (állatnevek írása: GOZMÁNY 1979; Kémiai helyesírási szótár: FODORNÉ CSÁNYI – FÁBIÁN – HÖNYI 1982; Műszaki helyesírási szótár: FODORNÉ CSÁNYI – FÁBIÁN – CSENGERI PINTÉR 1990; Közgazdasági helyesírási szótár: BÁRÁNYNÉ SZABADKAI – MIHALIK 2002; A földrajzi nevek helyesírása: Magyar Nyelvi Bizottság Földrajzinév-bizottság 2013). A 11. kiadás kapcsán leginkább a hagyományörző jellegét szokás kiemelni (FÁBIÁN 1998: 17; ANTALNÉ SZABÓ 2009: 130).

A 12. kiadás is a hagyományok őrzésére, egyes szabályok társadalmi-technikai változásokhoz és a nyelvhasználatához kötődő felülvizsgálatára és a szabályzat szövegének a felhasználók szempontjait figyelembe vevő javítására törekedett.

3. A 2015-ös 12. kiadás újdonságai tematikus blokkonként. Négy pontban vizsgáljuk meg a szabályzatban történt legfontosabb változásokat. A változástípusonkénti összegzés a szabályzat 12. kiadásának mellékletében található (AkH.¹²; továbbá: KESZLER 2015; FERCSIK 2015).

3.1. Általános tudnivalók. A betűk. A hangjelölés. A fejezeteket, a szabálypontok tagolását érintő változások közül az egyik legjelentősebb a „helyesírási alapelvek”, vagyis írásmódok összevonása egy közös fejezetbe (A hangjelölés címmel). A fejezetek változásáról FERCSIK ERZSÉBET (2015) hasznos áttekintő táblázatot közöl.

Általában véve kimaradtak a szavak ejtésére vonatkozó megjegyzések. Változott a szabály a 20. pontban: a „Szavaink többségében az *i, u, ü* az egész magyar nyelvterületen rövid.” kijelentést konkrét vizsgálatok egyelőre nem támasztják alá, így helyette a szabálypont az *i, í, ú, ü, ő, ű* ingadozó ejtésére és a helyesírás egységesítő szerepére utal.

A 23. és a 27. pont példatára jelentősen bővült: a 23. pont 18 példája helyett most 57, hosszú *ú, ű*-re végződő szerepel a felsorolásban, a 27. a) pontban az összes, *í – i, ú – u* és *ű – ü* váltakozást mutató szó megtalálható.

A hangjelölést taglaló fejezetben a *h* végű főnevek toldalékolására vonatkozó szabály (AkH.¹² 82. e) pontja) fakultatívvá vált, így a *h* végű szavak ragos alakjait kétféleképpen is lehet írni: *dűhvel* és *dűhhel, méhv* és *méh* (AkH.¹² 596). Hasonlóképpen, a 11. kiadáshoz képest megengedőbb a szabályzat a 74. pontban (például: a *dűhnek* kiejtése lehet [dűnek] vagy [dühnek]; a *méhtől* ejtése [métől] vagy [méhtől]), ám kitételként szerepel, hogy írásban az ingadozó ejtésű *h* végű szavak minden írott alakjában jelen van a *h*.

Rendszert érintő változás a 93. szabálypontban található: a toldalékolás következtében egymás mellé kerülő három azonos mássalhangzót jelölő betűt kettőzöttre egyszerűsítjük,

kivéve a szóösszetételek és a tulajdonnevek esetében (a szabályzat példái: *Hermann-nál, Széll-lel, Bernadett-től, Mariann-nal, Bükk-ke, Elzett-tel, Blikk-ke*). Korábban a tulajdonnevekre vonatkozó kitétel csak a családneveket érintette.

3.2. A különírás és az egybeírás. Didaktikai szempontból változott meg az egybe- és különírás tárgyalása a szabályzatban, hiszen „sokak szerint a helyesírási szabályzat legproblémásabb, legnehezebben elsajátítható része a különírás és az egybeírás fejezete” (ANTALNÉ SZABÓ 2009: 129). FÁBIÁN PÁL és SZEMERE GYULA 1984-es összefoglalása (FÁBIÁN–SZEMERE 1984) és ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 2008-as javaslata nyomán nem szabályváltoztatásra, hanem a különírási és egybeírási szabályok rendszerének újragondolására került sor a fejezetben. A grammatikai szempontok erőteljes érvényesítése gondot okozhat a nyelvhasználóknak a szabályok értelmezése során, éppen ezért – ugyan a magyar helyesírás rendszere továbbra is grammatikai megalapozottságú (ANTALNÉ SZABÓ 2009: 130) – az új rendszer más logikát alkalmaz az egybeírás okainak bemutatására. A rendszert korábban is használták, elsődlegesen kézikönyvekben, tankönyvekben, helyesírási gyakorlatokban (vö. ANTALNÉ SZABÓ 2009 irodalomjegyzéke), ezúttal a szabályzatba is bekerült.

A szabályzat 11. kiadása a különírás és az egybeírás szabályait a szókapcsolatok és az összetételek típusai alapján csoportosította (A szóismétlések írása; Mellérendelő kapcsolatok, ikerszók; Alárendelő kapcsolatok; Egyéb típusú kapcsolatok alpontokra). Az új szabályzat helyett az egybeírás lehetséges okai (1. A jelentésváltozás mint az egybeírás forrása: szóismétlések, valódi mellérendelő összetételek, ikerszók, alárendelő kapcsolatok, egybek; 2. A grammatikai kapcsolat jelöletlensége mint az egybeírás forrása; 3. Az íráshagyomány mint a különírás és az egybeírás forrása) szerint tagolja e fejezetet.

A szótagszámlálás szabálya (AkH.¹² 139) annyiban változott, hogy ezentúl az *-i* képző nem számít bele a számláláskor a szótagszámba. Ily módon elkerülhető például, hogy a *gépjárművezető* egybeírt formájából egy *-i* képző hozzáillesztésével kötőjeles alak legyen (AkH.¹¹ *gépjármű-vezetői* > AkH.¹² *gépjárművezetői*; hasonlóképpen: *magánnyugdíjpénztár* és *magánnyugdíjpénztári*). Emellett az „idegen előtagokat akkor tekintjük külön összetételi tagoknak, ha önállóan is használatosak, pl. *mini*, *miniszoknya*-viselet, vagy ha önállóan is használatos utótag járul hozzájuk: *antialkoholista*, *antialkoholista-klub* [...]” (AkH.¹² 139).

Új szabálypont a többszörös, előtagjukban is kötőjelezett összetételekben használható két kötőjelre vonatkozó 140.: ha az előtag tulajdonnevet vagy betűszót tartalmaz, vagy három mássalhangzó találkozása miatt kötőjeles, akkor két kötőjel használható az új összetételben (például: *C-vitamin-adagolás*, *tb-járulék-csökkentés*, *Nobel-díj-átadás*, *sakk-készlet-gyűjtemény*).

Az egybe- és különírás körébe tartozó változást jelent, hogy a 11. kiadásban a képzőszerű utótag kategóriájába sorolt (*-fajta*, *-féle*, *-nemű*, *-rét*, *-rétű*, *-szerű*) elemek ezentúl összetételi tagoknak számítanak (például: *ésszerű*, AkH.¹² 132).

3.3. A kis és a nagy kezdőbetűk. A tulajdonnevek írása. Az idegen közsavak és tulajdonnevek írása. A kis és nagy kezdőbetűk használatában megengedőbb lett a szabályozás: az elsősorban jogi szövegekre jellemző írásgyakorlatot követi a 148. pont, amely szerint a közneveket általában kisbetűvel szokás kezdeni, de kivételt jelenthetnek a hivatalos iratok (például: *Alperes*, *Felperes*, *Eladó*).

A 12. kiadásban a tulajdonnévi csoportok közül a személynevek, az állatnevek, a földrajzi nevek, az intézménynevek, a címek nem módosulnak. Pontosították a 'csillagnevek'

kategóriacímet 'csillagászati elnevezések'-re, illetve a 'márkanévek'-et kiegészítették 'márka- és fajtanévek'-re. A 152. (AkH.¹¹ 154) pontban felsorolt tulajdonnévtípusok közé újonnan kerültek be a kitüntetések és díjak nevei, továbbá a tárgynevek.

A 171. szabálypont a tárgyneveké. A járművek (hajók: *Titanic*, *Santa Maria*; mozdonyok: *Nádor*, *Deák*; űrjárművek: *Apollo*, *Szaljut*, *Luna*) nevét az eddigi gyakorlat szerint is nagy kezdőbetűvel írtuk, ám ezentúl ezt a szabályzat is tartalmazza. A híres fegyvernevek (*Durandal* „Roland kardja”; *Excalibur* „Artúr kardja”) és a nemzeti ereklyék neve (*Szent Jobb*, *Szent Korona*) is tulajdonnévnek számítanak. Ugyancsak nem szerepeltek korábban a tulajdonnévi felsorolásban az ismert hangszerek (*Lady Blunt* „egy Stradivari-hegedű neve”; *Ignác* „a székesfehérvári bazilika harangja”). A lezáratlanságot kifejező stb. lehetővé teszi a szintén tulajdonnévvé vált drágakövek felsorolását is: *Kohinoor*, *Rózsaszín Párduc*.

Nem csupán a kategórianév változott a korábban csillagnevekként összefoglalt csillagászati elnevezéseknél. A 11. kiadás egy szabálypontja kettőre bővült, új példák kerültek a felsorolásba, valamint szabálypontba illesztették az olyan csillagászati terminusokat, amelyeknek első eleme tulajdonnév, második eleme köznév – ezeket a továbbiakban kötőjellel kapcsoljuk egymáshoz (*Magellán-felhő*, *Androméda-köd*).

Bár az új, bevezető 152. pont *márka- és fajtanév*-ként hivatkozik erre a csoportra, a saját szabálypont (AkH.¹² 193–194) címe – a 11. kiadás szakkifejezését átmásolva – A márkanévek. A márkanévet a szabályzat a „gyártmányoknak, termékeknek, készítményeknek márkanévként használt elnevezése”-ként definiálja; minden tagját változatlanul nagybetűvel kell írni. A szabályzat korábbi, nyilvános vitára szánt változatában (2008) a nemesített szőlő- és borfajták neve (*Soproni Kékfrankos*, *Zalagyöngye* nagy kezdőbetűs formában) bekerült a márkanévek közé, ám a végső változatból ez a szabály kimaradt – és a szótár rész tanúsága szerint megmaradt a kis kezdőbetűs írás (*soproni kékfrankos*; de a *Zalagyöngye* [?] nem szerepel a szótárban). A „nem márkanévként használt, többnyire a termék anyagára vagy származási helyére utaló nevekben a tagokat [továbbra is] kis kezdőbetűvel írjuk”: *narancsital*, *meggylé*; *szegedi paprika*.

Az intézménynevek esetében is enyhültek a szabályok: az intézmény típusát jelölő szavakat kis kezdőbetűvel ajánlatos írni, ám belső használatra, az alkalmi tulajdonnevesülésből adódó nagy kezdőbetűs írás is elfogadható (AkH.¹² 188. d) pont). Ugyanígy csupán ajánlás (a „*helyesebb*” és az „*ajánlatos*” szavak jelzik ezt az attitűdváltást) az intézmények kisebb egységeinek, a nem állandó bizottságoknak (AkH.¹² 189. c) pont), a rendezvények, társadalmi és politikai mozgalmak, programok nevének kis kezdőbetűs írása (AkH.¹² 191. pont).

Egy 2009-es vizsgálatomban (VESZELSZKI 2009) összegyűjtöttem, melyek azok a(z) elsődlegesen tulajdonnévi) kérdések, amelyekre a helyesírási szótárak használói – vagy a felvetett probléma összetettsége miatt, vagy azért, mert a szótárkészítés nem tudja követni a gyorsan változó jelenségeket – nem kapnak/kaptak választ. A leginkább szabályozatlan(nak tűnő) tulajdonnévi kategóriák ekkor a következők voltak: a házassági nevek használata, az Európai Unióhoz való csatlakozással aktuálissá vált régiók és kistérségek neve, a különféle cégformák rövidítése, valamint a lakóparkok neve. Ezek közül a házassági nevek kérdése – feltehetőleg a névviselés bonyolultabbá válása, illetve törvényi előírás miatt – kikerült a szabályzatból. Az 1952. évi IV., a házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvény 2002. évi módosítása pontosan szabályozza ezt a korábban helyesírásinak tartott kérdést. A kistérségeket a közigazgatásban időközben felváltotta a járások rendszere. A cégformák rövidítése (AkH.¹² 284, valamint példaként a 188. c) pontban), illetve a lakóparkok neve

bekerült a szabályzatba (AkH.¹² 190. pont). Most azonban előállt az a helyzet, hogy a lakótelepek nevei továbbra is a földrajzi nevek közé tartoznak (AkH.¹² 174. b) pontban: *József Attila-lakótelep* és *Füredi úti lakótelep*), míg a tulajdonnév és lakópark értelmező köznévi tag kapcsolata (AkH.¹² 190. pontban: *Sasadliget lakópark*) intézménynév is lehet (ekkor a név minden tagja nagy kezdőbetűs, lakóparkos példát azonban nem ad erre a szabályzat).

Sok, helyesírással kapcsolatos kérdésre (vö. e-nyelv) adott okot korábban a teremnevek szabályozatlansága is. Ezentúl a szabályzat ebben is segítséget ad: a nem önálló intézményt alkotó termék megnevezésében a tulajdonnévi tago(ka)t nagy, a köznévi tago(ka)t pedig kis kezdőbetűvel írjuk (például: *Gombocz Zoltán terem*, *Nádor terem*; AkH.¹² 190. pont).

3.4. Az elválasztás. Az írásjelek. A rövidítések, a jelek és a mozaikszók. A számok és a keltezés. A korábbi A rövidítések és a mozaikszók fejezetcím a jelek taggal bővült, továbbá az Egyéb tudnivalók fejezetcímét A számok és a keltezés cím váltotta fel.

Néhány, korábban szabályozott terület (például a géptípusok jelzése [AkH.¹¹ 263. d]), a borítékcímzés [AkH.¹¹ 298.] és a már korábban említett asszonynevek írása [AkH.¹¹ 159.] kimaradt, mert a 12. kiadás ezeket a szakmai helyesírás körébe sorolja.

Részletesebb leírást ad a korábbiakhoz képest az interpunkciónál és az írásjelekhez kapcsolódó tipográfiai tudnivalókról a 240., Az írásjelek rendszere és formai sajátosságai szabálypont. A leírás alapossága közelít az Osiris Kiadó-féle Helyesírás című kézikönyvének összegzéséhez (LACZKÓ-MÁRTONFI 2006: 293–9).

Megváltozott a kétezren felüli tő- és sorszámnevek írásmódja: kétezren felül a betűvel kiírt összetett számnevet hátulról számolva hármasszámcsoporthoz tartozónak továbbra is kötőjellel tagoljuk, azonban e szabály alól kivételt képeznek az évszámok (AkH.¹² 291. a). Elfogadhatóvá vált az *l-jén* szóalak mellett az *l-én* írásmód is (írásmódváltozatok: *l.* és *l-je*; *l-én* és *l-jén*; *l-ig* és *l-jéig*; AkH.¹² 298.). Az utolsó, 300. szabálypont pedig megengedi, hogy a számjegyekkel írt óra és perc közé kettőspontot is lehessen tenni (korábban csak a pont volt a szabályos).

4. Összegzés. Az új kiadás lehetőséget teremtett a korábbi kiadások hibáinak, pontatlan megfogalmazásainak javítására. Lényegesen megkönnyíti a szabályzat- és szótárhasználó dolgát az, hogy a korábbi *sok* vagy *kevés* megjelölés helyett a szabálygyűjtemény hosszabb listákat közöl (így többek között a 23. és a 27. pontban is). Egyes tudnivalókat – elsődlegesen didaktikai szempontok alapján – új csoportosításban mutatnak be (az alapelveknek is nevezett írásmódok, valamint az egybe- és különírás fejezete változott e szempontból leginkább). A nem a helyesírás, hanem más szabályozások körébe tartozó kérdések kimaradtak a szabályzatból. Bizonyos szabályokon enyhítettek, fakultatívvá tették őket, más szabályokat – a nyelvhasználat követéseiképpen – bővítettek, kiegészítettek. Mindössze két esetben történt rendszerszintű változás: a tulajdonnevek toldalékolása esetén egymás mellé kerülő három azonos mássalhangzó esetén minden tulajdonnévhez (nem csak a családnévhez) kötőjellel kell kapcsolni a toldalékot; a *-fajta*, *-féle*, *-nemű*, *-rét*, *-rétű*, *-szerű* elemek a továbbiakban összetételi utótagnak, nem pedig képzőszerű utótagnak számítanak.

A szótárrész mintegy nyolcezer itemmel bővült. Megtaláljuk a szótárban a nem magyarországi, de magyarul is használt, jelentősebb települések nevét is. Emellett pedig a szótár bizonyos esetekben (a kiejtés vagy pedig a szabály változása miatt) módosult. A részletes szólista a változásokról megtalálható mind az új kiadás (AkH.¹² 604–608), mind pedig a KESZLER BORBÁLA írta Magyar Nyelvőr-cikk végén (2015: 264–267).

A változtatások nem csupán nyelvészeket, hanem szélesebb társadalmi rétegeket is értenek, érdekelnek, miként erről a nyomtatott és online sajtó is beszámolt (például: BEDŐ 2008a és 2008b; MARKÓ 2015a és 2015b). A helyesírásról szóló (sajtóbeli) diskurzusokat TOMOR DÁVID (2015) a következőképpen foglalta össze: „a diskurzus újraindulása igen időszerű volt. A nagyrészt számítógépen létrehozott szövegek, a folyamatos internethasználat, a szaporodó idegen [eredetű] kifejezések [...] aktuálissá tették egy új helyesírási szabályzat kidolgozását. A hiányosságairól szóló vita természetesnek tekinthető, hiszen a helyesíráshoz való jelenkori viszony továbbra is számos kérdést vet fel. Azonban a kérdések megfogalmazásához, a problémák artikulálásához szükség volt egy új viszonyítási pont kialakítására. A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása többek között ezt a viszonyítási pontot volt hivatott megteremteni, s a viták intenzitásából is kitűnik, hogy ebbéli szerepét mindeddig maradéktalanul betöltötte”.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy a helyesírási szabályzat aktualizálására, folyamatos átdolgozására szükség van. A nem nyelvi jelenségeket, a változásokat az egységsítő írásszabályoknak is követniük kell, hiszen ahogy NYOMÁRKAY ISTVÁN az első nyilvános szabályzattervet kísérő 2008-as levelében megfogalmazta: „A szabályzat nem lehet örök”.

Hivatkozott irodalom

- A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény.* [http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=\[-\]101618.254511](http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=[-]101618.254511) (2016. 02. 03.)
- AkH.¹¹ = *A magyar helyesírás szabályai* 1984. 11. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- AkH.¹² = *A magyar helyesírás szabályai* 2015. 12. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- A magyar helyesírás elvei és szabályai* 1877. Kiadta a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága, Budapest.
- A magyar helyesírás elvei és szabályai* 1879. Újabbán átvizsgálva kiadta a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás elvei és szabályai* 1884. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1900. A Helyesírási Bizottság 1900-as javaslata.
- A magyar helyesírás szabályai* 1901. A Helyesírási Bizottság 1901-es javaslata.
- A magyar helyesírás szabályai* 1901. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1915. A Helyesírási Bizottság javaslata.
- A magyar helyesírás szabályai* 1922. 2. kiadás. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1927. 3. kiadás. Eggenberger, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1931. 4. kiadás. Eggenberger, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1936. 5. kiadás. Eggenberger, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1937. 6. kiadás. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1938. 7., javított és bővített kiadás. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1940. 8., javított és bővített kiadás. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1950. 9. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- A magyar helyesírás szabályai* 1954. 10. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 2009. A különírás és az egybeírás rendszeréről. Javaslát egy helyesírási fejezet megújítására. *Magyar Nyelvőr* 2: 129–149.
- BÁRÁNYNÉ SZABADKAI ÉVA – MIHALIK ISTVÁN 2002. *Közgazdasági helyesírási szótár.* Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- BEDŐ IVÁN 2008a. Belekötőjel. Tétova helyesírási reform. *HVG* 2008/24. június 11. http://hvg.hu/hvgfriss/2008.24/200824_TETOVA_HELYESIRASI_REFORM_Belekotojel.aspx (2016. 02. 03.)
- BEDŐ IVÁN 2008b. Homokba vésve. Helyesírási szótárak különbségei. *HVG* 2008/17. április 23. [http://hvg.hu/hvgfriss/2008.17/200817_HELYESIRASI_SZoTARAK_KuLoNBSEGEI_\[-\]Homokba_ve.aspx](http://hvg.hu/hvgfriss/2008.17/200817_HELYESIRASI_SZoTARAK_KuLoNBSEGEI_[-]Homokba_ve.aspx) (2016. 02. 03.)
- e-nyelv = A Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda nyelvi tanácsadó szolgáltatása. www.e-nyelv.hu
- FÁBIÁN PÁL – SZEMERE GYULA 1984. A magyar helyesírás szabályainak 11. kiadásáról. *Magyar Nyelvőr* 108: 385–406.
- FÁBIÁN PÁL 1998. Helyesírási szabályzatunk 11. kiadásáról. In: O. BOZSIK GABRIELLA – V. RAISZ RÓZSA – ZIMÁNYI ÁRPÁD szerk., *Helyesírásunkról helyesírásunkért*. K. n., Eger. 12–17.
- FERCSIK ERZSÉBET 2015. *Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai. Tizenkettedik kiadás*. <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=59> (2016. 02. 03.)
- FODORNÉ CSÁNYI PIROSKA – FÁBIÁN PÁL – CSENGERI PINTÉR PÉTER 1990. *Műszaki helyesírási szótár*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- FODORNÉ CSÁNYI PIROSKA – FÁBIÁN PÁL – HÖNYI ENDRE 1982. *Kémiai helyesírási szótár*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- GOZMÁNY, LÁSZLÓ 1979. *Septemlingual Dictionary of the Names of European Animals*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 2015. Megjelent *A magyar helyesírás szabályai* 12. kiadása. *Magyar Nyelvőr* 139: 253–269.
- LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA 2006. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai* 1832. Trattner, Pest.
- Magyar Nyelvi Bizottság Földrajzinév-bizottság 2013. *A földrajzi nevek helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MARKÓ ANITA 2015a: „Nem lett volna szabad kiadni”. Arató László magyartanár az új helyesírási szabályzatról. *Magyar Narancs* 27: 10–12.
- MARKÓ ANITA 2015b: „Engedékenyebbeknek kell lenni”. Prószék Gábor az új helyesírási szabályzatról. *Magyar Narancs* 27: 8–11.
- PÁSZTOR EMIL 2000. Mihez képest 11. kiadású a helyesírási szabályzatunk? *Magyar Nyelvőr* 124: 140.
- TOMOR DÁVID DOMONKOS 2015. *A helyesírási szabályzat 12. kiadása*. Az anyanyelvi kritériumvizsgára felkészítő szemináriumon készült esszé. Kézirat. ELTE BTK, Budapest. [http://www.\[-\]veszelszki.hu/a-helyesirasi-szabalyzat-12-kiadasa-tomor-david-domonkos.html](http://www.[-]veszelszki.hu/a-helyesirasi-szabalyzat-12-kiadasa-tomor-david-domonkos.html) (2016. 02. 03.)
- TÓTH ETELKA 2016. *Új helyesírás a hagyományok jegyében*. Előadás a Fordítói szakmai napon, MANYE–SZIE, Gödöllő, 2016. január 21.
- VESZELSZKI ÁGNES 2009. *Új tulajdonnévi csoportok? A helyesírási szabályzat tervezett változásairól*. Az egr Eszterházy Károly Főiskolán 2008-ban tartott előadás írásos változata. Kézirat. Online: <http://www.veszelszki.hu/images/honlap/helyvalt.pdf> (2016. 02. 03.)

VESZELSZKI ÁGNES

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Adamikné Jászó Anna, Jókai és a retorika

Trezor Kiadó, Budapest, 2016. 263 lap

A Magyar Nyelv archívumának áttekintése az 1998/3. számtól mutatja, mennyire hiánypótló ez a kötet: Jókairól a fenti időszakban csak ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA egy tanulmánya szerepel (Jókai és a zárójelek címmel) a 2015/4. számban (449–456); a kötet